

tonnen gouds, die wij vroeger voor de Bengaalsche jute aan de vreemde nijverheid van onze dikwijls vijandiggezinde naburen offerden, merkelyk verminderd zijn.

Zoo als over geheel *Java*, strekken ondoordringbare bosschen in de residentie *Cheribon* tot schuilhoeken van tijgers, wilde zwijnen en rhinocerossen. Deze laatste ontzien zich niet de kruin der hoogste bergen te beklimmen, welker gebaande paden door dicht begroeide bosschen het voorkomen van zoo veel verwelvingen hebben, en zeer dikwijls voor den natuuronderzoeker van dienst zijn.

(Een rhinoceros in het wild.)

Wat de bijzonderheden van den rhinoceros betreft, zij hier in het voorbijgaan gezegd, dat, voor zoo ver aan de commissie van natuurkundig onderzoek op *Java* bekend is, de *Rhinoceros Javanus* Cuv., ook *Rhinoceros Sondaicus* genaamd, zich alleen op *Java* bevindt en de *Rhinoceros Sumatrensis* Cuv. (1) slechts tot het eiland van dien naam

(1) CUVIER *Règne Anim.*, tom. 1re, edit. 1836, pag. 153.

behoort: terwijl de krachtvolle, stevige ligchaamsbouw van deze dieren, de onaandoenlijkheid, waarmede zij verschillende graden der temperatuur verdragen, en de onverschilligheid, met welke zij zoowel de weke en saprijke, als de drooge en wrange gewassen tot hun voedsel bezigen, het hun gemakkelijk maken, om onder zeer verschillende omstandigheden en in zeer ongelijksoortige streken te leven. Schier overal, waar het land onbewoond en onbebouwd is, van den oever der zee tot op de hoogste toppen der kolkvormige vuurbergen, vindt men op de beide genoemde eilanden het voetspoor dezer dieren, hetwelk dikwerf uit verscheidene voeten diep in de aarde gedrukte vormen bestaande, zich meestal door menigvuldige slingeringen en bogten kennen doet. Niet zelden ook loopt het in eene onafgebrokene lijn van den voet eens bergs tot op deszelfs spits, en van den eenen hoogen top langs eenen verbindenden rug, of ook wel door eene tusschenliggende vallei, naar dien van eenen anderen berg (1). Dáár, waar het woud het dichtste is, bedienen zich de houtkappers vaak van die paden tot het afslepen der gevelde boomstammen; en de inlanders, die zich nu en dan, ter inzameling van zwavel, derwaarts begeven en inzonderheid diegenen, wier togten naar deze hoogere bergstreken het opzoeken ten doel hebben der kleine knolvormige *Balanophora elongata* BL., uit welke de Soendanezen eene zeer nuttige brandstof bereiden, weten zich de door den rhinoceros gebaande slingerwegen op eene voordeelige wijze ten nutte te maken. Even als de *Rhinoceros indicus* CUV. (2) van het vaste land van Azië, leven ook de beide soorten op de eilanden, niet gelijk de olifant, in gezelschappen, maar genoegzaam altijd afzonderlijk; slechts zeer zelden ontmoet men er twee bij elkander, en zoo zulks gebeurt, is het een oud wijfje met haar min of meer volwassen jong, of een paar dat zich gedurende den bronstijd vereenigd heeft. Dat de rhinoceros voor temming vatbaar is, zou men naar het hier volgend geval kunnen afleiden: «In het jaar 1739 werd een rhinoceros van twee jaren oud uit *Bengalen* naar *Londen* overgevoerd, waarvoor de aanzienlijke som van duizend pond sterling betaald was. Hij

(1) De heer S. MÜLLER zegt dikwerf zoodanige sporen op 1500—2300 ellen hoogte in de barre omstreken der kraters aangetroffen te hebben (*verhandeling over de zoogdieren van den Indischen archipel*, bl. 39).

(2) CUV. als hoven, bl. 153, BUFF. XI, VII.

»gebruikte dagelijks tot voedsel zeven pond rijst, drie pond suiker
»en eene groote hoeveelheid hooi en water.»

De jagt op deze dieren, die nu en dan op *Java* plaats heeft, is vermoeijend, gaat met gevaren gepaard en vereischt vele toebereidselen, wanneer men dezelve met vrucht en genoegten wil doen, en zich aan geen gevaar zoekt blootgesteld te zien, zoo als het helaas! met eenen mijner vrienden, wijlen den nog jeugdigen en verdienstelijken beoefenaar der natuurlijke historie VAN RAALTEN, het geval was.

Deze ging op zekeren dag, slechts door eenen enkelen Javaan vergezeld, ter jagt en volgde het spoor van eenen rhinoceros, in weêrwil van de waarschuwing van zijnen trouwen togtgezel, doch zijne jeugdige drift vervoerde hem, ondanks al de hinderpalen, welke hij ontmoette, om zich steeds vooruit te begeven. Eindelijk meende hij eene plek gevonden te hebben van waar hij, zonder gevaar, het monsterachtige dier ontdekken en op hetzelfde schieten kon. Doch, wie gevoelt niet zijnen schrik, toen hij, na zich door een digt kreupelbosch eenen weg gebaad te hebben, zich plotselings derwijze nabij het wild gedierde bevond, dat, in de genoegzaam volstrekte onmogelijkheid om op zijnen weg terug te keeren, er voor hem aan geen vlugten te denken was, en zulks hem deed besluiten zich op den grond neder te werpen, en af te wachten wat er van komen moest. De rhinoceros, ofschoon nog niet gekwetst geworden, kwam op mijnen vriend als eene pijl uit den boog af, maakte van hem als het ware eenen speelbal, en begon met hem tot zijn vermaak heen en weder op den grond te slepen, voorts den ongelukkigen VAN RAALTEN vele zware kneuzingen toe te brengen, tot dat hij hem eindelijk trachtte den buik open te scheuren. De inlander, die met trouw en moed bij zijnen meester bleef, wilde hem aan eenen gewissen dood onttrekken; hij schoot op het dier, maar de loop van zijn geweer sprong aan stukken, en de knal der losbranding stoorde zelfs den speelzieken rhinoceros niet in zijne vreeselijke bezigheid. Eindelijk liet het monsterachtige viervoetige dier den ongelukkigen VAN RAALTEN in zijn bloed badende liggen. In weêrwil van zijne wonden, werd hij echter als door een wonder nog behouden. Zijn broeder, een zeer bekwaam geneesheer, die als dirigerende Officier van gezondheid bij het hospitaal te *Weltevreden* in

betrekking was, kwam hem ter hulp snellen, nadat reeds een ander in den omtrek wonende geneesheer aan hem de eerste zorgen had besteed.

Na een verblijf van vier dagen in de residentie van *Cheribon*, terwijl onze lading voltallig en de wind gunstig was, begaven wij ons op den 13 Junij naar boord, waar wij het gezelschap in dezelfde stemming vonden, als toen wij hetzelfde verlaten hadden, vervolgens in den namiddag het anker ligten en met eene frissche koelte uit het westen van de reede van *Cheribon* vertrokken; om koers naar *Samarang* te zetten. De blijde verwachting al spoedig mijne nieuwe bestemming te zullen bereiken, en mij ten eenen male ontslagen te zien van een verblijf, hetwelk, zoo als gij ligt zult begrijpen, niets aantrekkelijks had, gaf mij nieuwen moed, en met vol vertrouwen op de Voorzienigheid liet ik mij het laatste gedeelte van deze reis welgevallen. Tegen den avond was de wind noord-west ten westen met buijge lucht en bramzeilskoelte, doch circa 11 uren wakkerde de koelte meer en meer aan, zoodat wij verplicht werden zeil te minderen. De Kapitein gelastte de bramzeilen vast te maken en een reef in de marszeilen te nemen; terwijl circa middernacht de wind in het oosten liep en het zoo sterk begon te waaijen, dat wij de marszeilen moesten dicht reven en een reef in de onderzeilen nemen. Wij verhaalden gedurende het overige van den nacht over en weder en trachten zoo mogelijk de kust te houden. Alles liep goed af; met den dageraad zagen wij weder het land en naarmate de koelte afnam, vermeerderden wij zeil en vervolgden dien dag met variabele winden, die van het noord-westen naar het oost-zuid-oosten liepen, onze reis. Den derden dag nadat wij *Cheribon* hadden verlaten, peilden wij het gebergte van *Kandal* oost-zuid-oost $\frac{1}{2}$ zuid van ons af en den volgenden dag, zijnde den 16 Junij, lieten wij tot vreugde van allen het anker voor *Samarang* vallen.

Onderwijl het schip aan het opzeilen was, om voor zijn anker te komen, had de stuurman van den Kapitein verlof gekregen, om met zijne pas uit *Europa* aangekomene vrouw, die te *Cheribon* aan boord was gekomen, naar den wal te gaan. Ongeduldig om het schip te verlaten, maakte ik van deze gelegenheid gebruik, doch naauwelijks had ik het schip vaarwel toegeroepen, of wij werden door eenen zwaren